

สถานะขององค์ความรู้: ผู้หญิงและแม่น้ำในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง

ผู้หญิงหลายคนดำเนินการ
อย่างสร้างสรรค์และแปลกใหม่
เพื่อแสดงความเห็นของตน
เพื่อเพิ่มบทบาท และเพื่อการ
เป็นผู้นำ ซึ่งเห็นได้จากพลัง
ที่ผู้หญิงมี และสิ่งที่พวกเขา
ต้องนำมาใช้ในระดับกลุ่ม
เพื่อให้เกิดธรรมาภิบาลของ
แม่น้ำที่ดีขึ้นในภูมิภาค

อารัมภบท

สถานะขององค์ความรู้: ผู้หญิงและแม่น้ำในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง เน้นถึงคุณภาพของผู้หญิง ทั้งในทางปฏิบัติและโอกาสที่เป็นไปได้ เพื่อส่งเสริมธรรมาภิบาล และผลลัพธ์ด้านสังคม และสิ่งแวดล้อมที่ดีขึ้นสำหรับแม่น้ำในภูมิภาค รายงานนี้ชี้ให้เห็นความสำเร็จของผู้หญิง ในการทำหน้าที่ตัดสินใจเกี่ยวกับน้ำและธรรมาภิบาลที่เกี่ยวข้องกับแม่น้ำ ทั้งยังชี้ให้เห็นอุปสรรคสำคัญต่อความเป็นผู้นำ และการมีส่วนร่วม “ที่เห็นได้” ทั้งยังชี้ให้เห็นความไม่เท่าเทียมในด้านต่างๆ ในตลอดทั่ว 6 ประเทศของภูมิภาคลุ่มน้ำโขง และเสนอตัวอย่างการปฏิบัติที่ดีตามความคิดของผู้หญิงเอง โดยผู้หญิงมีบทบาทสำคัญและมีอิทธิพลต่อการดูแลรักษาแม่น้ำและทรัพยากรน้ำ ซึ่งเป็นสิ่งที่พวกเขาและชุมชนต้องพึ่งพา

ผู้หญิงพื้นเมืองในแม่น้ำเซซาน เมืองรัตนคีรี ประเทศกัมพูชา
ภาพถ่ายโดย: Oxfam

รายงานนี้เกิดจากการทบทวนงานวรรณกรรมและการสัมภาษณ์ 25 ครั้ง กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลักในภูมิภาค โดยขอให้พวกเขา แสดงความเห็นเกี่ยวกับสถานะของผู้หญิง เป็นการพิจารณาถึง แนวโน้มหลัก อุปสรรค และโอกาสที่ผู้หญิงจะมีส่วนร่วมในเชิง สถาบัน และกระบวนการธรรมาภิบาลของภูมิภาค ทั้งบทบาทในระดับรากหญ้า ระดับชาติ และระดับนานาชาติ ผู้หญิงเป็นจุดเน้น สำคัญของรายงานนี้ โดยเฉพาะจากประสบการณ์ที่เกิดขึ้นจริงของผู้หญิงที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับธรรมาภิบาลของแม่น้ำในภูมิภาค

การสัมภาษณ์ในรายงานนี้ ยืนยันว่าผู้หญิงในชุมชนริมแม่น้ำเป็น กลุ่มที่ได้รับผลกระทบมากกว่ากลุ่มอื่น จากการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม แม้จะมีองค์ความรู้เหล่านี้ แต่ยังคง มีช่องว่างด้านการวิจัยห้าประการจากการทบทวนวรรณกรรม เกี่ยวกับเพศสภาพ และธรรมาภิบาลของน้ำในภูมิภาคแม่น้ำโขง ได้แก่ (1) การวัดความสำเร็จของการเปลี่ยนผ่านด้านเพศสภาพ และการเปลี่ยนแปลงบรรทัดฐานทางสังคม (2) การพิจารณาถึงความเชื่อมโยงระหว่างนิเวศการเมืองกับเศรษฐกิจการเมือง (3) การผนวกรวมมุมมองในระดับภูมิภาค (4) การนำองค์ความรู้กลับคืนสู่ชุมชน เพื่อสนับสนุนความรู้สึกเป็นเจ้าของและรับรองความถูกต้องของข้อมูลของชุมชน และ (5) การจำแนกประเภทของความเป็นผู้นำของธรรมาภิบาลเกี่ยวกับแม่น้ำ และการตัดสินใจเกี่ยวกับน้ำ

รายงานนี้สำรวจรูปแบบที่แตกต่างกันของอำนาจและความเป็นผู้นำ เพื่อทำความเข้าใจว่าคุณสมบัติทั้งสองประการมีอิทธิพลต่อธรรมาภิบาลในระดับต่าง ๆ ในภูมิภาคแม่น้ำโขง และในระดับชุมชนอย่างไร โดยเฉพาะการสะท้อนให้เห็นว่า ผู้หญิงในชุมชนริมฝั่งน้ำมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับแม่น้ำที่หล่อเลี้ยงชีวิตของพวกเขา และผู้หญิงสามารถใช้ความสามารถพิเศษของตนเองและความรู้สึกรับผิดชอบของกลุ่ม เพื่อทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงที่จริงจังได้

แม้จะมีแนวโน้มระดับโลกที่มุ่งสู่ความเท่าเทียมด้านเพศสภาพมากขึ้น แต่การยอมรับในวงกว้างและทางการเมือง ต่อคุณูปการของผู้หญิงที่มีต่อการตัดสินใจเกี่ยวกับน้ำและธรรมาภิบาลของแม่น้ำ ยังคงไม่ได้รับความสนใจเทียบเท่ากับเจตจำนงทางนโยบายที่มุ่งสร้างความเข้มแข็งให้ผู้หญิง อย่างไรก็ตาม การมีส่วนร่วมของผู้หญิงในกระบวนการจัดการและดูแลแม่น้ำ นอกเหนือจากในครัวเรือนของตน โดยเฉพาะเมื่อต้องเผชิญกับการพัฒนาที่คุกคามต่อการดำรงชีพของตน ยังเป็นข้อมูลที่ถูกละเลยเป็นส่วนใหญ่ รายงานนี้เผยให้เห็นถึงเสียงและการมีส่วนร่วมของผู้หญิง ซึ่งเป็นสิ่งที่ถูกละเลยโดยทั่วไปในภูมิภาคนี้

ผู้หญิงสามารถมีอิทธิพลกดดันผลลัพธ์และกระบวนการผ่านกลไกต่าง ๆ ได้ รวมทั้งการกดดันผ่านช่องทางอย่างไม่เป็นทางการ ยกตัวอย่างเช่น ผู้หญิงอาจให้ความรู้กับชุมชนเกี่ยวกับปัญหาทำลายของกลุ่มและเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ที่เป็นอยู่ได้ สามารถเอาชนะบรรทัดฐานด้านสังคมและวัฒนธรรมที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานเพศสภาพ ทั้งนี้เพื่อให้สังคมได้ยินความเห็นที่สำคัญ โดยไม่คำนึงว่าอาจจะขัดกับการปฏิบัติตามจารีตประเพณีแบบเดิม และยังคงกระตุ้นให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่น ๆ บรรลุศักยภาพของตนและสามารถดำเนินการได้

แม้ว่าผู้หญิงอาจไม่ได้เป็นผู้ปฏิบัติที่มองเห็นได้ชัดเจนมากที่สุด ในแง่ของนโยบายและการตัดสินใจเกี่ยวกับน้ำ แต่ก็ยังมีอิทธิพลสามารถแสดงอำนาจ และเป็นผู้นำแนวทางอย่างมีประสิทธิภาพมากได้ ประเทศไทย เมียนมา และกัมพูชามีตัวอย่างมากมายของผู้หญิง ซึ่งทำงานเป็นแนวหน้าในการประท้วงหรือการเผชิญหน้า ทั้งการต่อต้านเขื่อนและโครงการด้านสาธารณสุขการ ในกรณีการประท้วงคัดค้านโครงการเขื่อนไฟฟ้าพลังน้ำมิติโสในเมียนมา ผู้หญิงคะฉิ่นมักเป็นแนวหน้าของขบวนการต่อต้าน ทำหน้าที่ “ปกป้อง” นักกิจกรรมที่เป็นผู้ชายจากเจ้าหน้าที่ได้ ทั้งในรูปธรรมและนามธรรม

ในทำนองเดียวกัน ส่วนของรัฐบาลและภาคประชาสังคมมีตัวอย่างที่สร้างแรงบันดาลใจของผู้หญิงซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้นำในสวนงานและในองค์กรที่สำคัญ และในการดำเนินงานเหล่านี้ยังช่วยสร้างความเข้มแข็งให้ตนเองและผู้หญิงคนอื่น ทั้งองค์กรและเครือข่ายที่มีผู้หญิงเป็นแกนนำซึ่งทำงานเพื่อสิทธิสตรี อย่างเช่น ศูนย์ศึกษาและการพัฒนาด้านสังคมของเวียดนาม องค์กร Weaving Bonds across Borders ของเมียนมา และ Focus on the Global South (ซึ่งมีการกล่าวถึงทั้งหมดในรายงานนี้) เป็นตัวอย่างที่ชี้ให้เห็นบทบาทที่สำคัญของผู้หญิง ในการพัฒนาองค์ความรู้ที่จำเป็นและ

มีความอ่อนไหวด้านเพศสภาพเกี่ยวกับธรรมชาติของแม่น้ำ การกำหนดนโยบายด้านน้ำ และการพัฒนาที่เกี่ยวข้อง

ข้อค้นพบในรายงานนี้ ได้รับการวิเคราะห์ตามกรอบด้านเพศสภาพของ Aruna Rao และ David Kelleher ซึ่งพิจารณาจากทั้งสองแกน กล่าวคือ ในระดับบุคคลและระดับสถาบัน/ระบบ ความเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ตลอดทั้งสี่เหลี่ยมวงกลม ได้แก่ (1) ความเป็นตัวแทนและเสียง (ความเป็นตัวแทน) (2) การเข้าถึงและการควบคุมทรัพยากร (การเข้าถึง) (3) บรรทัดฐาน ความเชื่อ และการปฏิบัติ ด้านวัฒนธรรมและสังคม (บรรทัดฐาน) และ (4) บริบทโดยรวม ด้านกฎหมาย เศรษฐกิจ และสถาบัน (โครงสร้าง) รายงานนี้กล่าวถึงสี่เหลี่ยมวงกลมแต่ละส่วน เพื่อชี้ให้เห็นข้อพิจารณาและการปฏิบัติที่สำคัญ เพื่อสนับสนุนการพัฒนาความเป็นผู้นำของผู้หญิงอย่างต่อเนื่อง และการมีส่วนร่วมในธรรมชาติของแม่น้ำและการตัดสินใจ ดังที่สะท้อนให้เห็นจากปากคำโดยตรงของพวกเธอและกรณีศึกษาในรายงาน

ประเด็นสำคัญและพื้นที่ปฏิบัติการ

พื้นที่ปฏิบัติการสำคัญตามบทวิเคราะห์นี้ประกอบด้วย

ความเป็นตัวแทน

- ด้วยเหตุผลประการต่าง ๆ ผู้หญิงอาจไม่รู้สึกลดภัยและสะดวกใจเสมอไปที่จะแสดงความเห็นอย่างเปิดเผย และแลกเปลี่ยนมุมมอง ผู้หญิงอาจขาดความมั่นใจในตนเอง เห็นว่าตนเองไม่เป็นที่เคารพของผู้อื่นหรือไม่มีคนรับฟัง จึงต้องต่อสู้เพื่อทำความเข้าใจกับภาษาในเชิงเทคนิคหรือเข้าถึงได้ยาก หรือถูกจำกัดบทบาทตามบรรทัดฐานทางสังคมและวัฒนธรรมที่อยู่ในกรอบของเพศสภาพ หรือเพราะความไม่สมมาตรเชิงอำนาจในพื้นที่นี้ ผู้หญิงซึ่งต้องการมีบทบาทและแสดงความเห็น แม้แต่ผู้หญิงที่เป็นแกนนำหรือมีบทบาทสำคัญอยู่แล้ว ก็ยังต้องการความสนับสนุนและกำลังใจจากครอบครัว ชุมชน และแวดวงผู้ปฏิบัติงาน
- เพื่อจำแนกและสนับสนุนให้ผู้หญิงทำหน้าที่เป็นผู้นำหรือตัดสินใจได้ เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนและองค์กรภาคประชาสังคม ต้องสนับสนุนองค์ความรู้และความมั่นใจในตนเองของผู้หญิง ผ่านการจัดอบรม การศึกษาดูงาน และงานวิจัยอย่างมีส่วนร่วม (เช่น งานวิจัยที่บ้าน) การทำงานวิจัยชุมชน การมีส่วนร่วมผลิตองค์ความรู้ และงานวิจัยอย่างมีส่วนร่วมตามแนวสตรีนิยม จะช่วยสนับสนุนศักยภาพความเป็นผู้นำและการทำงานด้านวิชาการของผู้หญิงได้

การเข้าถึง

- ผู้หญิงและภูมิปัญญาท้องถิ่น มักไม่สามารถผนวกรวมอย่างกลมกลืน กับสิ่งที่เป็งานงานวิจัยเชิงวิทยาศาสตร์หรือความรู้เชิงประจักษ์ได้ จึงถูกลดทอนคุณค่า ขาดความชอบธรรม ทั้งนี้ผ่านการกำหนดกฎหมายและนโยบายอันเป็นเหตุให้ภูมิปัญญาและการปฏิบัติแบบท้องถิ่นกลายเป็นสิ่งผิดกฎหมาย จำเป็นต้องมีการสนทนาแลกเปลี่ยนและงานวิจัยมากขึ้น เพื่อสนับสนุนการสร้างองค์ความรู้อย่างมีส่วนร่วม ทั้งในแวดวงด้านนโยบายและวิชาการ
- จำเป็นต้องมีการรับฟังความเห็นของผู้หญิง และต้องได้ยินเสียงของผู้หญิง เพื่อให้เข้าใจมากขึ้นถึงความต้องการของผู้หญิง และกลไกที่จะช่วยให้พวกเขาบรรลุความต้องการของตนเองได้ โครงการต่าง ๆ ต้องสอบถามผู้หญิงโดยตรงว่าต้องการความสนับสนุนแบบใด ต้องการพัฒนาทักษะด้านใด ต้องการความช่วยเหลือด้านใดจากรัฐบาล และต้องการเรียนรู้ทักษะใหม่ ๆ และต้องการความสนับสนุนผ่านวิธีการใด

บรรทัดฐาน

- ความเข้าใจมากขึ้นเกี่ยวกับการมีองค์ความรู้เกี่ยวกับน้ำ สิทธิของบุคคล และความเท่าเทียมทางเพศสภาพเกี่ยวกับทรัพยากร เริ่มต้นจากการให้ความรู้ตั้งแต่ในวัยเด็กจนถึงวัยผู้ใหญ่ การทำงานเพื่อให้เกิดความเท่าเทียมมากขึ้นในกรอบของระบบสังคมที่ผู้ชายเป็นใหญ่ เป็นภารกิจในระยะยาว จำเป็นต้องใช้เวลาและทรัพยากรเพื่อให้เกิดการดำเนินงานที่เป็นผล ในเวลาเดียวกัน คนรุ่นใหม่จำเป็นต้องได้รับความรู้และมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียม ในการบริหารจัดการทรัพยากรแม่น้ำและน้ำ เนื่องจากมีศักยภาพที่จะเปลี่ยนแปลงบรรทัดฐานทางสังคมและวัฒนธรรมได้ในระยะยาว
- จำเป็นต้องสำรวจและสร้างสรรค์กลไกและพื้นที่เพื่อให้ผู้หญิงเป็นแกนนำ และมีการรับฟังเสียงของผู้หญิง โดยไม่สร้างภาระหรือสร้างแรงกดดันให้ผู้หญิงเพิ่มขึ้น ผู้หญิงต้องแบกรับหน้าที่หลายอย่างในเวลาเดียวกัน ยกตัวอย่างเช่น ทั้งการดูแลครอบครัว การเสริมสร้างความสามัคคีในชุมชน และการหารายได้ให้กับครอบครัว ความรับผิดชอบในฐานะผู้นำ รวมทั้งการเข้าร่วมการประชุม ทำให้เกิดภาระเหล่านี้ โดยเฉพาะเมื่อไปซ้อนกับความรับผิดชอบที่มีอยู่แล้ว นอกจากนี้ ความเครียดด้านจิตใจจากการแสดงความคิดเห็นในประเด็นที่ท้าทาย ยิ่งทำให้เกิดความรู้สึกต้องรับผิดชอบมากขึ้น

โครงสร้าง

- ควรให้ความสนับสนุนระดับโครงสร้างต่อไป เพื่อผลักดันให้เกิดนโยบาย โครงการ และสถาบันที่มุ่งส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศสภาพ อย่างไรก็ตาม แนวทางเหล่านี้ (เช่น การวิเคราะห์เชิงเพศสภาพ การผลักดันให้เพศสภาพเป็นประเด็นในกระแสหลัก) โดยลำพัง ไม่สามารถประกันให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมในการตัดสินใจได้ เพื่อป้องกันไม่ให้เป็นการกีดกันเพื่อสร้างภาพ จำเป็นต้องกำหนดให้ความอ่อนไหวด้านเพศสภาพเป็นเนื้อหาของทุกขั้นตอนในโครงการ หรือการออกแบบ การพัฒนา และการดำเนินงานตามโครงการ ทั้งนี้เพื่อประกันให้มีการจัดสรรทรัพยากรที่จำเป็นต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งจะยิ่งเพิ่มความมีส่วนร่วมของพวกเขามากขึ้น
- ต้องมีความพยายามอย่างมีเป้าหมาย เพื่อให้ความรู้กับการผู้นำ การเมืองในทุกระดับ เพื่อให้ตระหนักถึงความสำคัญของเพศสภาพและสิทธิสตรีโดยให้ถือเป็นประเด็นร่วมโดยรวม

สูตรสำเร็จของความเป็นผู้นำของผู้หญิง

รายงานนี้เสนอ “สูตรสำเร็จ” รวมทั้งปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้ผู้หญิงทำหน้าที่เป็นผู้นำได้ ได้แก่

- 1) **อัตลักษณ์:** ความผูกพันในระดับบุคคลและกลุ่มอย่างแน่นแฟ้นกับแม่น้ำและทรัพยากรในแม่น้ำ
- 2) **ความจำเป็น:** ภัยคุกคามร้ายแรงหรือความรู้สึกว่ามีความเสี่ยง (เช่น เนื่องจากโครงการชลประทานหรือไฟฟ้าพลังน้ำขนาดใหญ่)
- 3) **องค์ความรู้:** การผลิตและแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ที่ผู้หญิงเข้าถึงได้ และ/หรือใช้เพื่อสนับสนุนผู้หญิงและชุมชนของตน เพื่อพัฒนาศักยภาพในการแสดงความคิดเห็นของตน
- 4) **การสนับสนุนด้านเครือข่าย:** การสร้างเครือข่ายทั้งเป็นทางการและ/หรือไม่เป็นทางการเพื่อสนับสนุนผู้หญิง ซึ่งทำหน้าที่เป็นแกนนำ

ผู้แต่ง: Karen Delfau และ พิชามณูย์ เอียวพานทอง

สนับสนุนโดย: Oxfam, John D. and Catherine T. MacArthur Foundation and the Australian Government

คำสงวนสิทธิ์: ข้อคิดเห็นที่ปรากฏในข้อเขียนนี้ไม่เกี่ยวข้องกับข้อคิดเห็นของผู้สนับสนุน – Oxfam, John D. and Catherine T. MacArthur Foundation and the Australian Government

- 5) **ความเป็นตัวแทน:** ความสามารถที่จะเอาชนะความรู้สึกไม่มั่นคง และความไม่แน่ใจในความสามารถของตัวเอง และการดูแลสุขภาพจิตให้ดี โดยได้รับความสนับสนุนจากครอบครัว ชุมชน และ/หรือองค์กร

รายงานยังเผยให้เห็นปัญหาท้าทายด้านธรรมาภิบาล เช่น ปัญหาของ “การปราบปรามแบบเงียบ” โดยผู้หญิงเสี่ยงที่จะถูกซื้อตัวโดยนายจ้าง เมื่อยอมรับจุดยืนของรัฐบาลหรือบริษัท และความแตกต่างระหว่างรุ่นคน ยังไม่เปิดโอกาสสำคัญที่จะเพิ่มพลังเสียงของผู้หญิง และสนับสนุนศักยภาพความเป็นผู้นำได้ ด้วยเหตุดังกล่าวจึงเป็นเรื่องท้าทายที่จะต้องประกันให้ปัจจัยทั้งห้าประการเกิดขึ้นก่อนที่ผู้หญิงจะเป็นผู้นำและสามารถท้าทายบรรทัดฐานที่ผู้ชายเป็นใหญ่ได้ ทั้งนี้เพื่อให้คนอื่นได้ยินเสียงของตน และถือเป็นสิ่งที่ให้ความหวังกับเรา

บทสรุป

ผู้หญิงหลายคนดำเนินการอย่างสร้างสรรค์และแปลกใหม่เพื่อแสดงความคิดเห็นของตน เพื่อเพิ่มบทบาทและเพื่อการเป็นผู้นำ ซึ่งเห็นได้จากพลังที่ผู้หญิงมี และสิ่งที่พวกเขาต้องนำมาใช้ในระดับกลุ่ม เพื่อให้เกิดธรรมาภิบาลของแม่น้ำที่ดีขึ้นในภูมิภาค

เมื่อผู้หญิงเข้ามามีบทบาทนำ และตระหนักว่ามีเครือข่ายที่เป็นเอกภาพของผู้หญิงซึ่งให้ความสนับสนุนและมีเป้าประสงค์ตรงกัน ย่อมเป็นสิ่งที่จะช่วยสร้างความชอบธรรมให้กับการดำเนินงานของตน ช่วยสร้างความเข้มแข็งและสนับสนุนการทำงานตามอุดมการณ์ ซึ่งย่อมทำให้เป็นบุคคลที่ไม่มีใครหยุดยั้งได้